

Stendyngen

Nr. 3

23. årgang

September 2008

Brat nedstigning ved Louisedalen på Livo

I dette blad

Efterårets program	Side 4
Referat fra Melbjerg Hoved	Side 8
Udstillinger	Side 10
Diverse tilbud	Side 14
Hvad er Nørholmsperler?	Side 15
Nekrolog	Side 18

Indhold:

	Side
Formanden har ordet	3
Stenklubbens kommende aktiviteter.....	4
Referat fra Melbjerg Hoved.....	8
Referat, Livø-turen.....	9
Stenklubbens udstillinger.....	10
Referat Lodbjerg.....	12
Kurser ved Folkeuniversitetet.....	13
Diverse oplysninger og tilbud.....	14
Hvad er Nørholmsperler?.....	15
Fossilgruppens side.....	16
Strandstensgruppens side.....	17
Nekrolog.....	18
Information om Vendsyssel Stenklub.....	19
Billedsiden.....	20

Sommeren har budt på mange gode sten-ture.

STENHUGGER-VÆRKTØJ

Vandværksvej 25 . 9800 Hjørring . Tlf. 98928366 . 98928382

Formanden har ordet

Efter en lille sommerpause er det nu ved at være tid til at gå i gang med stenklubaktiviteterne igen. Jeg håber, I alle har haft en rigtig god ferie og også har haft tid til at kigge på en sten i ny og næ. Det har jo været en sommer med rimeligt vejr i perioder.

Min egen ferie gik i år til Provence sammen med Tage, en fantastisk tur, hvor vi nød det gode vejr, naturen og det flotte bjerglandskab, og så ikke mindst de mange fossillokaliteter, hvorfra der blev hjembragt adskillige hundrede ammonitter. Noget af det, jeg også med glæde ser tilbage på, er vores dejlige tur til Langeland tidligere på året, en rigtig fin og veltilrettelagt tur.

I denne sommer har vi alle desværre også lidt et stort tab, idet vores kursus-, ekskursions og foredragsholder, igennem mange år, Erik Schou Jensen, på tragisk vis omkom på sin sidste Grønlandstur. Han vil blive savnet af mange. Se mindeord længere fremme i bladet.

Men nu skal vi jo se lidt fremad, og vi har prøvet at lave et program for efterår og vinter, hvor vi håber, der vil være lidt for enhver. Jeg vil også lige gøre opmærksom på, at man stadig kan nå at se de par udstillinger, stenklubben har i øjeblikket. Den ene er Henriks udstilling om ledeblokke på Vendsyssel Historiske Museum, og den anden er en udstilling om Stenklubbens aktiviteter i al almindelighed. Den er på Strandfogedgården i Rubjerg. Jeg glæder mig til se jer alle på de kommende møder og ture.

Tommy

Formanden efter et godt fossil-fund

Stenklubbens stensav og slibemaskine

Kan lejes af medlemmer i perioder på to uger ad gangen.
Priserne er: stensav 100 kr., slibemaskine 50 kr.
slibebåndene 20 kr. pr. stk. (korn 400 og 600).
Klubben har også en poléremaskine.

Interesserede kan kontakte Poul Erik Friis, tlf. 98 96 34 31.

Klubbens mikroskop kan lejes for 100 kr. for 14 dage. Ønsker om at leje mikroskopet rettes til Allan Andersen, tlf. 98 91 08 42.
Mikroskopet skal afhentes.

Kommende aktiviteter

Vi er nu klar med programmet for efteråret 2008.

HUSK: Hvis det er et problem med f.eks. kørsel, så ring til turlederen eller et af bestyrelsesmedlemmerne. Der er altid nogen, der har en ekstra plads.

8/9-15/9-21/9-22/9-29/9-5/10..	Kursus i Folkeuniversitetet
27. september.....	Geologiens dage
25. oktober.....	Turen går til Ertebølle
15. november.....	Fossiltur til Rordal
3. december.....	Juleafslutning
20.-24. maj 2009.....	Kom til Norge, min far

Mødekalender for Strandstensgrupperne

Strandstensgruppe I

Onsdag den 10. september hos Hugo Richner, Hirtshals.

Vi mødes ved campingpladsen ved Hirtshals Klint kl. 18.00

Strandstensgruppe II

Torsdag den 11 september kl. 19.00

Vi mødes hos Henrik Arildskov, Ilbjergvej 25, 9800 Hjørring

Fossilgruppen

Første møde onsdag den 8 oktober kl. 19.00 hos Tommy på Gerdavej 1 i Skørping.
Emne: Vi fortsætter med at fotografere og bestemme danske fossiler med henblik på at opbygge en billedsamling på hjemmesiden. Medbring udvalgte fotogene fossiler.

Emne og dato for de kommende møder aftales første aften.

Velkommen til nye medlemmer

Betty og Niels Bjerg, Hjørring
Inge Lise og Troels Helmin, Fredericia

Geologiens Dage

Geologiens Dage er i år d. 27 og 28 september. Vendsyssel Stenklub deltager med en travetur langs Lønstrup Klint lørdag d. 27. Vi mødes på Strandfogedgården, Langelinie 2, i Rubjerg kl. 10.00

Strandfogedgården er en del af Vendsyssel Historiske Museum. Der vil vi først se på en lille udstilling, der omhandler de mange forskellige aktiviteter, vi beskæftiger os med i Vendsyssel Stenklub.

Vi vil også tage et kig på den del af museets udstilling, der omhandler Lønstrup Klint.

Derefter kører vi til stranden og traver en tur langs klinten.

Rubjerg fyr

- Tid:** Lørdag den 27. september kl. 10.00 - ca.14.00
Sted: Strandfogedgården, Langelinie 2, Rubjerg (2 km. syd for fyret)
Turleder: Tommy Sørensen og Henrik Arildskov

Tilbehør til slibning

Vi har slibemaskiner, tromler, vibratorer,stensave
Vi har slibepulver, rå sten, sten i skiver, rå rav
Vi har indfatninger, både forsøvede og sterlingsølv
Vi har arbejdende værksted, ravmuseum m. fossiler

Vi sender gerne katalog over maskiner og tilbehør

Ravsliberen

Frants Kristensen

Algade 12a
9300 Sæby Tlf. 98 44 55 27

Turen går til Ertebølle

Klinterne ved Ertebølle er i høj grad et besøg værd. Den mest markante - Ertebølle Hoved – er en morænebakke, der er ½ km lang og knap 20 m høj. Den indeholder en isoppresset flage af moler, der rummer sektionen fra askelag –15 til + 60 med de fossilrige cementstenslag omkring +26 til +30. Her kan findes fisk, insekter og plantedele.

I de glaciare lag såvel nord som syd for molerprofilen finder man bl.a. løsblokke af de berømte ”sribede cementsten”, som er særdeles fossilrige. De blev i 1940’erne undersøgt og beskrevet af amatørgeologen J.P. Andersen. Endvidere findes der et rigt udvalg af ledeblokke især fra Oslo-området, Vestsverige og Dalarna samt rødsten af samme type som på Fur.

Området præges af dybtliggende lag af plastisk ler, som forårsager udskridninger og indsynkninger. Hvad sidstnævnte angår, fandt den mest markante sted i 1914-15.

Turens længde andrager ca. 2-3 km, og terrænet er let tilgængeligt.

Husk regntøj, gummistøvler, solid hammer og mejsel samt mad og drikke.

Tid: Lørdag den 25. oktober kl. 10.00

Sted: P-pladsen ved Ertebølle Hoved.

Nås ved at følge Gl. Møllevej gennem Ertebølle by og kører forbi Stenaldercentret.

Turleder: Henrik Arildskov

Fossiltur til Rørdal

Også i år skal vi lige nå en fossiltur til kridtgraven i Rørdal. Det er altid en fornøjelse at komme der, og der blive næsten altid gjort fine fund. Vær opmærksom på at det er lidt sent på året, så vi kan godt risikere at vejret driller lidt, men vi kan jo klæde os på efter forholdene.

Tidligere tur til Rørdal

Tid: Lørdag den 15. november kl. 10.00

Sted: Uden for hovedindgangen til Aalborg Portland, Rørdalsvej 44

Husk: Mad og drikke, fornuftigt tøj, gummistøvler, hammer, mejsel, evt. en lille håndkøse.

Turleder: Tommy

Juleafslutning

Så er det ved at være den tid på året, vi skal have vores juleafslutning. På denne aften vil vi gerne invitere jeres børn og ægtefælle / forlovede / kæreste med.

Vi vil som sædvanlig have et fagligt indlæg. Henrik Arildskov vil fortælle om den kommende Norgestur i Kr. Himmelfartsferien.

Efter Henriks indlæg går vi i gang med det traditionelle banko-spil. Stenklubben sørger for gløgg og æbleskiver. Husk en lille pakke til vores banko-spil.

Tid: Onsdag den 3. december kl. 19.00

Sted: Vejgård Bibliotek, Hadsundvej 35, Aalborg

Kom til Norge, min far!!!

På de nordjyske strande flyder det med sten fra Oslo-området. Ledeblokke som rhombeporfyr, larvikit, foyait og Bordvika ignimbrit er hyppige, men kender du Oslo-ignimbrit, Drammen-rapakivi og nordmarkit?

Eller fossilførende kambro-silurblokke med pentamerus, kædekoraller og graptoliter? Eller hvad med smaragder og andre eksotiske mineraler?

Kom til Norge, min far.

I Kristi Himmelfartsferien – d. 20. – 24. maj 2009 arrangerer Stenklubben en tur til Oslo-feltet,

hvor programmet tilgodeser såvel mineral-, fossil- som ledebloksamlere.

Smuk natur, tyngde i rygsækken og godt kammeratskab.

Kryds af i kalenderen. Flere detaljer om turen kommer i januar-nummeret.

Turen tilrettelægges af Hanne Glassau og Henrik Arildskov.

Fra tidligere Norges-tur

Referat Melbjerg Hoved

Lørdag d. 14 juni mødtes 10 forventningsfulde stennørdere på parkeringspladsen på Lovns-halvøen. Vi skulle på en travetur langs den smukke klint ved Melbjerg Hoved. At vi ikke var flere, kan måske skyldes konkurrencen med EM-fodbold og så en vejrudsigt, som heldigvis ikke holdt stik.

En velforberedt Susanne startede ud med at fortælle om klintens opbygning af moræner fra flere forskellige istider. Der blev også delt lidt materiale ud, og ganen blev behørigt smurt. Så var vi vist ved at være rustet til at drage af sted. Vi gik igennem den meget smukke ”urskov” ned til stranden, hvor jagten på ledeblokke og fossiler straks blev indledt, og der blev gjort mange fine fund.

Melbjerg Hoved og hele området er ud over det geologiske også lidt af en naturperle. Der blev også kigget lidt på planter og insekter, vi havde jo Tage med, og fotograferet blev der også. Frokostpausen blev holdt i samlet flok under klinte. Det gav lejlighed til at kigge lidt på hinandens fund.

Hen på eftermiddagen travede vi tilbage til P-pladsen, og så var den dag fornuftig brugt.

Tak til Susanne for denne dejlige naturoplevelse i selskab med gode venner.

Tommy

Frokostpause på Melbjerg Hoved

Livø, 24. maj. Lille ø – stor oplevelse!

Livø er en god kending for medlemmer med en del år på kontoen – som medlemmer af VS, selvfølgelig. Hvor længe det nøjagtig er, siden vi besøgte øen sidst, fortaber sig lidt i hukommelsen, men to ting huskes: 1) Det blæste en halv pelikan, så den gamle færge måtte gøre to forsøg, inden den kunne ramme udsejlingen rigtigt, og så gik det ellers derudaf resten af dagen. 2) Det var en herlig charmerende ø med masser af sten, enestående natur og en spændende historie.

Og hukommelsen blev ikke gjort til skamme. Straks ved ankomsten fik man en dejlig fornemmelse af 'ø': Stress og jag er fremmedelementer her, og skuldrene kunne falde på plads, om ikke før, så efterhånden som øen blev rundet, og sten af mange slags blev læsset i rygsækken. Denne gang var vejret pragtfuldt – vi havde det dejligste solskin med let brise hele dagen.

Vi havde hele to kyndige guider med os. Poul Erik kender øen, fra han var helt grøn og ad uransagelige veje allierede sig med Joan, som var opvokset på Livø. Derfor kunne han levende beskrive forholdene for beboerne gennem tiderne, især perioden, hvor der var arbejds- og opholdssted for kriminelle åndssvage mænd, som de blev kaldt. Og hvor Poul Erik slap, tog Henrik over. Han er ikke helt så kendt med øen og fik sat en stærk oplevelse i scene, helt uforskyldt: Vores vej til kysten tog en anden vending end den planlagte, og vi kom til stranden på nordvestkysten, hvor skrænten var 'pænt' stejl, og hvor våde lerede partier også skulle forceres. For os, der var bagest i troppen, lignede nedstigningen et lemning-styrt – pludselig forsvandt vennerne nenedud af syne. Ned kom vi alle dog i god behold, med og uden alternativt farvede buksebage.

Vi var hele 27 deltagere, det var flot at opleve så stor tilslutning. Men det betød, at vi ret hurtigt delte os op i mindre grupper, alt efter tålmodighed og interesse. En større gruppe blev ved udgangspunktet, hvor de mange flotte ledeblokke og mange spørgsmål fra deltagerne gav Henrik anledning til et lille geologisk 'grundkursus'. Der blev i det hele taget fundet fine sager, bl.a. cementsten med fisk, antrakonit med fossiler, forstenet træ, silkespat, og sort kalkblok med søliljestilke, en Drammen-rapakivi og en stor flot nefelinsyenit.

Jeg tror, alle var velforsynede og glade for at have set eller guset denne perle af en ø, og det bliver helt sikkert ikke sidste gang, klubben vælger den som turmål.

Parti fra vestsiden

Udstilling - udstilling - udstilling

En af Stenklubbens fornemste opgaver er at formidle viden om geologien til andre, og i år har klubben i fulde mål levet op til den målsætning, ja man kan nærmest sige, at det er helt vildt.

Den første udstilling stod klubbens tidligere formand Edith Kristiansen for. Hun har doneret en del af sine grønlandske sten og mineraler, og sammen med nu afdøde Frank Petersens samling har hun skabt en fin og varieret udstilling, som pryder væggen i den store samlingssal i Det Grønlandske Hus, Umanakvej 25, Aalborg. Huset er åbent for offentligheden.

Det er helt oplagt og naturligt med en permanent udstilling i det hus, og med tilvejebringelse af plads, glasmontrer og ikke mindst et stort opbud af ildhu og hjælpsomhed fra husets daværende leder Vagn Thomsen er projektet lykkedes.

GEUS har sponseret et detaljeret geologisk kort, og sammen med en folder med billeder af udstillingsemnerne og en kortfattet introduktion har man nu god mulighed for at danne sig et indtryk af Grønlands geologiske alsidighed.

Edith i Det Grønlandske Hus

Indvielsen fandt sted den 14. februar under festlige former og med et rigtig pænt opbud af klubbens medlemmer.

Den 17. maj kom turen så til åbningen af Henrik Arildskovs fine samling af 'ledeblokke fra nær og fjern', som titlen lød på den flotte plakat. Det var Vendsyssel Historiske Museum, som havde inviteret Henrik til at udstille i

Henriks udstilling i Sindal Gamle Præstegård åbnes

Hjørring. Sindal Gamle Præstegård er genopført inde i museumshaven og er et herligt og velegnet hus for den slags udstilling.

Også her fandt åbningen sted med festivitas og masser af gæster. En del af dem var stenklubmedlemmer, som selvfølgelig godt vidste, hvad det handlede om. Men der var rigtig mange af museets venner, som var både nysgerrige og snakkesalige, så Henrik fik luftet sine pædagogiske evner til at forklare de rette sammenhænge. Denne udstilling varer sæsonen ud – til efteråret tages den ned igen, så hvis nogle ikke har set den, så skynd jer endelig, men tjek lige først, om den stadig står.

Stenklubben må være populær hos Vendsyssel Historiske Museum. De ville absolut også gerne have os til at arrangere en udstilling på Strandfogedgården i Rubjerg i det lokale, vi 'plejer' at låne til klubaktiviteter.

Efter hurtig rådslagning blev bestyrelsen enig om at præsentere eksempler på alle de forskellige typer aktiviteter og interesser, Stenklubben står for. Og når vi selv skal sige det, så blev resultatet ikke så ringe med den plads og de midler, vi havde til rådighed.

Der er montere med danske fossiler (søpindsvin i alle afskygninger), udenlandske fossiler (fra Gotland og Frankrig), smykker i mineraler og sølv liggende sammen med de tilsvarende mineraler i rå udgave; der er en montre med stenhugning og fedtstensarbejde som tema og en montre, som handler om præparation. Og så skulle der selvfølgelig være bordplads til ledeblokke.

Alle temaer blev illustreret med en mængde farvebilleder fra vore ture og aktiviteter, eksemplarer af bladet gennem årene var hængt op, og endelig fyldte vi op med ekstranumre af bladet og en stak af vores præsentationsfolder. Det lyder af meget, men med udstillernes sans for orden og struktur, så fremstår den overskuelig. Denne udstilling blev åbnet den 16. juli. Den varer ligeledes sæsonen ud og tages ned umiddelbart efter Geologiens Dage. Stenklubbens andel i aktiviteterne under Geologiens Dage finder netop sted med udgangspunkt i denne udstilling (27. september).

Til slut vil jeg gøre opmærksom på en 'hemmelig' udstilling – en som vi efterfølgende er gjort opmærksom på, men den MÅ med for fuldstændighedens skyld: Tage Burholt har arrangeret en lille, men helt sikkert fin udstilling med egne fossiler fra Misburg ved Hannover på så eksotisk et sted som Dueholm Kloster (historisk museum) i Nykøbing Mors. Byen er venskabsby med Misburg, og i anledning af et kommende venskabsbytræf er udstillingen sat i værk. Og hvorfor er Tage så inde i billedet her? Jo, han er den inkarnerede fossil-nørd og må være medlem af mindst 3 stenklubber på én gang for at komme på ture nok. Herunder tæller Vestjysk Stenklub med hjemsted – netop på Mors.

Henrik byder velkommen

Referat fra Lodbjerg Klint

Lordag den 23. august mødtes en flok stenklubmedlemmer (15) ved Vestervig Kirke. Lodbjerg Klint og stranden ved Lodbjerg var målet. Tage Burholt var turleder og var som sædvanligt godt forberedt og kendt med stedet. Selv om han ankom direkte fra Antwerpen, nåede han forud for mødetidspunktet at undersøge tilkørselsvejen.

En beskrivelse af tilblivelsen af Lodbjerg Klint skrevet af Eskild Aagaard kan ses på internetadressen:

<http://jeppe.ystroem.person.emu.dk/Lodbjerg-Tilblivelse.pdf>

Her kommer et lille uddrag:

Lodbjerg Klint starter ved Flade- og Ørum sø ca. 6 km. nord for Agger i Thy. Den er ca. 2 km lang, og er repræsenteret ved en op til 10 meter høj profil med synlige aflejringer dækket med flyvesand. Der er tale om ca. 30 millioner år gammel glimmerler overdækket med moræneler, hvorpå der findes organiske aflejringer yngre end 11.500 år. Derpå ligger der 4 større profiler med flyvesand blandet med organiske aflejringer. I nogle af de organiske aflejringer ses spor efter mennesker fra stenalderen, bronzealderen og jernalderen. Der ses også smeltevandsaflejringer med cementeret ler, sand og grus nederst i klinten. Hele formationen er dækket med flyvesand.

Tage startede med en udførlig gennemgang af klintens tilblivelse samt en gennemgang af, hvad der tidligere er fundet af fossiler på stedet. Man kan aldrig helt på forhånd vide, hvordan selve stranden ser ud, så det var med spænding vi begav os til fods det sidste stykke fra parkeringspladsen til stranden. Havet og vinden her helt mod vest er bestemmende for, om der er mange sten på stranden, eller om alt på dagen er dækket med sand.

Stranden viste sig delvist tilsandet, men også med en del sten, så der blev lejlighed til at finde både jurablokke, søpindsvin og cementsten med mere. Glimmerleret i klinterne blev selvfølgelig undersøgt grundigt. Der blev fundet enkelte krabbebolle, men da vejret var flot, og leret var tørt, viste det sig meget vanskeligt at få øje på de snegle, som vi ved bør befinde sig i leret.

Vejret var flot, så der blev lyst og lejlighed til at slå sig ned på stranden og nyde den medbragte madpakke. Et par nye medlemmer havde medbragt en solbær-bjesk, som blev budt rundt. Måske skulle bestyrelsen overveje at indføre denne nye regel for optagelse af medlemmer?

Dagens fund var begrænsede, men vi havde en dejlig dag i en fantastisk flot natur med varme og solskin. Tak til Tage for valg af sted og for god tur-ledelse.

Poul Erik

Ved klinten i Lodbjerg

Kursus i Folkeuniversitetet

Berømte fossillokaliteter i Nordjylland

Seniorforsker, lektor Palle Gravesen.

Nordjylland rummer en lang række spændende fossillokaliteter, hvoraf flere er berømte langt uden for Danmarks grænser. Det gælder bl.a. Moleret kendt for sine usædvanlige fossiler af f.eks. fisk, insekter og planter. Hertil kommer andre vigtige forekomster som f.eks. det oligocæne glimmerler med sine fossiler af snegle, muslinger, hvaler, planter og krebsdyr, som man finder bl.a. i Salling, Thy og på Mors.

Vigtige er også lokaliteterne med skrivekridt og Danskekalk foruden de mange forekomster af fossilførende løsblokke. Til de fornemste af disse hører bl.a. de løse blokke fra Sen Jura og Tidlig Kridt fra bunden af Skagerrak, der især kendes fra kystklinerne ved Hirtshals, og som skiftevis benævnes "Hirtshals-blokke" og "Skagerrak-blokke".

Kurset består dels af fire foredragsaftener, hvortil deltagerne bedes medtage flest mulige fossiler fra deres egne samlinger, og dels af to heldagsekskursioner til hhv. Hirtshals og Fur (Stolleklint, Knudeklinerne og Fur Museum). Ekskursionerne foregår i egne biler og aftales nærmere på kurset.

Holdnr.	08510
Tidspunkt	6 mandage 18.00-20.30 (8/9, 15/9, 21/9, 22/9, 29/9, 5/10)
Adresse	Strandvejen 12-14, Plan 2, lokale 309
Pris	Kr. 695.-

Andre kursustilbud og tilmelding:

<http://www.fuaalborg.dk/>

På siden kan du også tilmelde dig til kurset eller du kan kontakte Folkeuniversitetet direkte på tlf. 9816 7500 / info@fuaalborg.dk. Her kan du betale via Dankort eller få tilsendt et indbetalingskort. Du kan også komme ind på sekretariatet, Badehusvej 20, Aalborg.

Tilbud fra Vendsyssel Stenklub

Mange har i dag computer og e-mail. Stenklubben vil gerne bidrage med mulighed for at udnytte denne teknologi.

Som en service for vore medlemmer tilbyder foreningen, at medlemmerne fremover kan tilmelde sig en mailing-liste. Hermed får bestyrelsen mulighed for, hurtigt at kunne sende meddelelser ud. Det kunne f.eks. være pludselige aflysninger, nye tilbud eller andre meddelelser, der kan være af interesse for medlemmerne.

Listen vil selvfølgelig blive behandlet fortroligt og ikke på noget tidspunkt udleveret til trediepart.

Er du interesseret i dette tilbud, bedes du sende din email-adresse til Tommy på adressen

tommy.h.sorensen@mail.dk

og fortæl, du gerne vil optages på listen.

Boganmeldelse på vej

Niels Bonde, Stig Andersen, Niels Hald og Sten Lennart Jakobsen. DANEKRÆ – Danmarks bedste fossiler. Gyldendal.

Bogen forventes færdiganmeldt i næste nummer.

Det kan dog allerede nu afsløres, at bogen er meget flot, og at den er et absolut behov for alle fossilinteresserede, så skynd dig hellere at købe et eksemplar!

Tilbud fra andre stenklubber

Vestjysk Stenklub arrangerer bustur til stenmessen i Hamburg den 13. december. Opsamling på Nykøbing rutebilstation kl. 06.00 . Turleder er formanden for Vestjysk Stenklub Poul Søby, der kan kontaktes på tlf. 97 12 66 03 og 20 27 91 82. Gerne en hurtig tilmelding, idet turlederen vil søge at tilpasse bussen efter deltagertallet.

Messekalender 2008

6. - 7.	september	Hedensted	Danmark
11. - 12.	oktober	Næstved	Danmark
1. - 2.	november	Vissenbjerg	Danmark
12. - 14.	december	Hamburg	Tyskland

Mineralmesser, se www.geonord.org/shows

Hvad er Nørholmsperler?

Tæt på Aalborg har vi en mindre kendt lokalitet med fossiler, nemlig Limfjordskysten ved Nørholm. Stendyngen har kun sjældent omtalt lokaliteten og fossilerne fra stedet, men det råder vi hermed bod på med en „sakset“ artikel fra „Borgernyt“

Af Geolog Helge Skovbjerg, Klithusevej, Klitgaard

De fleste vil nok tro, at der under begrebet „Nørholmsperler“ gemmer sig små, skønne områder indenfor landsbyens grænser eller springende dråber i et glas vel-skænket øl eller lignende. Det er imidlertid ikke tilfældet. For at komme til en forståelse af fænomenet, må vi til palæontologiens verden.

„Palæontologien“ eller læren om „de døde dyr“ (fossiler) er en vigtig gren af geologien. Fossilerne i jorden kan fortælle meget om det miljø og den tid, hvor materialerne er dannet eller aflejret. Bedst kendte palæontolog lige i øjeblikket, er nok Ross fra tv-serien „Venner“. Hvor Ross ofte taler om *Tyranosaurus Rex* og andre mere bemærkelsesværdige fossiler, er palæontologien her i Danmark ofte mindre bemærkelsesværdig, om end ikke mindre spændende. Langt de fleste fossiler i vores geologi er små, men gæve havdyr eller planter.

Som geolog er jeg flere gange blevet mødt med spørgsmål omkring „Nørholmsperler“ - de kuglerunde kalkfossiler, ofte med et hul igennem, som man finder på stort set hele kyststrækningen fra Klitgaard til Nørholm.

Nu er det således, at geologer bruger fossilerne til at bestemme dannelsesmiljø og alder på de jordprøver, hvori fossilerne træffes. Med hensyn til „Nørholmsperlerne“ findes de rullende på stranden udvasket fra det materiale, hvori de oprindeligt er hjemmehørende.

Oprindeligt har perlerne været kalksvampe, som har levet i det hav, der dækkede det danske område blandt andet gennem kridttiden. De er således udvasket fra den lagerie af skrivekridt, som er så typisk for hele området.

Det latinske navn for „Nørholmsperlen“ eller kalksvampen er „*Porosphaera globularis*“ som giver associationer til noget porøst og rundt, hvilket svarer godt til dens form. *P. globularis* er hyppig i skrivekridt.

Porosphaera har levet fastsiddende på bunden, og de er alle i besiddelse af et system af porer og kanaler, hvorigennem der har løbet en vandstrøm. De har således været afhængige af at kunne holde porerne rene og åbne. De har derfor levet i et område med rent vand og fast bund. De har ikke kunnet leve i en kystzone, hvor vandet er meget dynamisk, men antageligt på dybder af 20 meter eller derunder. Danmark var da også gennem kridttiden dækket af et relativt dybt hav.

Der er da godt, at Nørholmsområdet er kommet op af havet, så vi nu kan gå rundt og finde dets tidligere beboere på stranden.

Fossilgruppen

Baculites

Baculites er en ammonit med en lige, slank og kegleformet skal, med et cirkulært eller ovalt tværsnit. Overfladen er oftest glat, men kan være forsynet med ribber. Formen af skallen har en del lighed med de fra bl.a. Øland velkendte Orthoceratiter fra Ordovicium. Ligheden er kun umiddelbar, idet sidstnævnte er en ældgammel noget primitiv gruppe af blæksprutter, hvorimod Baculites er en avanceret gruppe af ammoniter, der levede fra Turon til Maastricht, hvor den uddøde sammen med de øvrige ammoniter og dinosaurerne. Baculites har haft tyngdepunktet ved munden, så den har formentlig haft nemmest ved at svømme lodret frem for vandret. Dens levevis har således sikkert lignet visse nulevende tiarmede blæksprutters, der foretager natlige vandringer fra dybet og nærmere overfladen for at søge føde. Baculites er i Nordjylland ret almindelig i bl.a. Rørdal, hvor den udelukkende bevares som aftryk i skrivekridtet. Nogle gange er den tynde spids synlig, ligesom de flotte juletræsformede skillevægge (suturer) kan være synlige på visse fund. Baculites kan bl.a. også findes ved Stevns og i campane aflejringer i Tyskland (Höver og Misburg), hvor aftrykkene oftest er grønne.

Strandstensgruppen

Oxåsen–porfyr

Nogle af de smukkeste ledeblokke er de strøkornsrige porfyrer fra Dalarna. De findes i talrige typer og varianter, der kan være vanskelige at skelne fra hinanden. Det har medført, at mange - især hollandske og tyske geologer - har opgivet at navngive blokkene og i stedet slår den sammen under fællesbetegnelsen ”strøkornsrige dala-porfyrer”. Det er at springe over, hvor gærdet er lavest. Med baggrund i Sven Hjelmqvists afhandlinger fra 1966 og 1982 er det nemlig muligt at typebestemme mange af porfyrerne.

Oxåsen-porfyr har sit hjemsted i et stort område omkring Oxåsen syd for Evertsberg. Grundmassen er rød med mange 2-14 mm store strøkorn af bleg rød kalifeldspat samt betydelig færre grågrønne, 2-5 mm store plagioklas-strøkorn. Mørke mineraler udgøres af 1-3 mm store strøkorn af hornblende og biotit. Feldspat-strøkornene udgør ca. 1/3 af den samlede masse, og enkelte af kalifeldspat-strøkornene kan blive helt op til 20 mm.

I en del litteratur betegnes oxåsen-porfyr også som åsen-porfyr. Det er misvisende. For det første ligger udbredelsesområdet langt syd for byen Åsen, og for det andet har en strøkornrig variant af bredvad-porfyr siden omkring år 1900 haft dette navn.

Et udvalg af de mest kendte strøkornsrige dalaporfyrer kan ses på stenklubbens billedside: www.picasaweb.google.com/stenklub.

En grusom, meningsløs og usandsynlig ulykke

Den 13. Juli 2008 omkom Erik Schou Jensen i en tragisk ulykke i Grønland. Schou var rejseleder for en gruppe geologiinteresserede på rejse i Vestgrønland med skibet Kisaq. Under et besøg ved gletsjeren Kangerluarsuk Sermia blev gruppen overrasket af et pludseligt jökelløb, der overskyllede den morænebanke de stod på. Fem deltagere blev skyllet i havet, de tre blev reddet, men desværre lykkedes det ikke at redde de to sidste, hvoraf Schou var den ene.

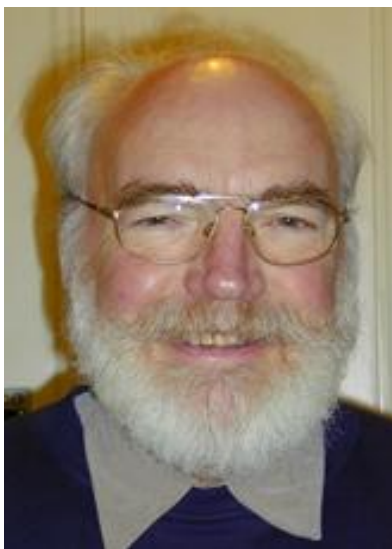
Ulykken indtraf på Schous sidste rejse til Grønland som rejseleder, og ulykken indtraf kort før Schous 70 års fødselsdag og pensionering. Joan og jeg har et par gange deltaget i rejser med skibet Kisaq, ledet af Schou. Schou planlagde altid rejserne omhyggeligt og i samarbejde med skibets kaptajn var de altid påpasselige med at overholde sikkerhedsregler. Det har helt sikkert også været tilfældet på denne skæbnesvangre tur. Man har været på det forkerte sted på den forkerte tid, ingen har haft en jordisk chance for at forudse det skete.

Med tabet af Erik Schou Jensen har vi mistet en god ven af Vendsyssel Stenklub og en formidabel formidler af geologiske emner. Schou havde en sjældent evne til at formidle svært tilgængeligt stof på en måde, så vi ikke-fagfolk kunne forstå mange af de geologiske processer. Schou har gennem årene ved sin undervisning på Folkeuniversitetet i Aalborg givet mange af Stenklubbens medlemmer en indføring i komplicerede geologiske processer og sammenhænge. Med sin begejstring for faget smittede han sine tilhørere og gjorde med sine fortællinger og sjove historier stoffet levende for tilhørerne.

Jeg sidder her med et af Schous hjertebørn, bogen *Sten i Farver*, udgivet på Politikens Forlag i 2005. Bogen er signeret af Schou og er derfor nu særlig værdifuld for mig. Jeg ved, at Schou arbejdede på en revideret udgave af bogen. Nu bliver det spændende, om dette arbejde kan færdiggøres. Kan det det, vil jeg være hurtig til at sikre mig et eksemplar. Mit nuværende eksemplar vil blive opbevaret omhyggeligt og taget frem med forsigtighed og andægtighed, hver gang med en venlig tanke til en stor fagmand og et varmt menneske.

ÆRET VÆRE ERIK SCHOU JENSEN

Ps: Bestyrelsen har på Stenklubbens vegne sendt kondolence-hilsen til begravelsen

Vendsyssel Stenklubs bestyrelse:

Formand	Tommy Hatting Sørensen tlf. 98 39 20 84 E-mail: tommy.h.sorensen@mail.dk	Gerdavej 1, 9520 Skørping
Næstformand	Erik Arentsen tlf. 24 40 91 27	Fasanvej 9 1 th. 9700 Brønderslev
Kasserer	Allan Andersen tlf. 98 91 08 42 E-mail: aljo@privat.dk	Åkandevej 23 9800 Hjørring
Sekretær	Susanne Schmidt tlf. 98 18 53 66 E-mail: sschm@daks.dk	Revlingebacken 40 9000 Aalborg
Redaktør af <i>Stendyngen</i>	Poul Erik Friis tlf. 98 96 34 31 E-mail: joanogpef@gmail.com	Ugiltvej 758 9800 Hjørring
Bestyrelses- medlem	Henrik Arildskov tlf. 96 78 11 87 E-mail: rejseholdet@privat.dk	Ilbjergvej 25, 9800 Hjørring
Bestyrelses- medlem	Tage Burholt tlf. 96 78 40 41 E-mail: tabur@aal.mim.d	Tårsvej 338, 9870 Sindal

Ny

Vendsyssel Stenklubs hjemmesider findes på adresserne:

www.sitecenter.dk/vendsysselstenklub
www.stendyngen.nordjyskeklubber.dk

Deltagelse i Vendsyssel Stenklubs arrangementer sker på eget ansvar

2008-kontingentet i Vendsyssel Stenklub:

Enkeltperson.....	150 kr.	Par	225 kr.
Pensionist.....	100 -	Pensionistpar.....	150 -
Studerende	100 -	Unge under 18 år.....	100 -

Stenklubbens gironummer: 747-2110

Medlemsliste kan rekvireres hos foreningens kasserer

Andre stenklubbers medlemsblade bedes sendt til redaktøren af Stendyngen

Billedsiden

Udstilling på Strandfogedgården i Rubjerg

Udstilling i Det Grønlandske Hus

Stor spørgelyst på Henriks udstilling

Hvile- væskepause under turen til Melbjerg Hoved